

АКАДЕМИЈА ИНЖЕЊЕРСКИХ НАУКА СРБИЈЕ - АИНС
ОДЕЉЕЊЕ БИОТЕХНИЧКИХ НАУКА

ОДРЖИВИ СИСТЕМИ ПРОИЗВОДЊЕ ХРАНЕ И ОЧУВАЊЕ БИОДИВЕРЗИТЕТА И ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

Радови са научног скупа одржаног 24.11.2021. године

АИНС
Академска мисао
Београд, 2021.

ОДРЖИВО СТОЧАРСТВО – ТРАДИЦИЈА, ЗАНИМАЊЕ И ОПСТАНАК СТАНОВНИШТВА НА БРДСКО-ПЛАНИНСКОМ ПОДРУЧЈУ СРБИЈЕ

Ратко Лазаревић, академик АИНС, Београд
Милорад Стошић, академик, АИНС, Београд
Драган Терзић, доцент, Пољопривредни факултет, Крушевац
Чедомир Радовић, виши научни сарадник, Институт за сточарство, Београд-Земун

САЖЕТАК

Брдско-планинска подручја чине преко 60% територије наше земље. На овим подручјима живи око 2 милиона становника што је око 28% у укупном броју становника Србије. Око 1,2 милиона становника живи у 53 неразвијене општине што чини 17% у укупном броју Србије, са бруто друштвеним производом од само 30% од просека државе. Ова подручја располажу са преко 200 хиљада домаћинстава од којих 122 хиљаде или 19,3% од укупног броја Србије живи од гајења говеда и оваца. Газдинства овог подручја користе око 800 хиљада хектара земљишне површине што износи 60% од укупних површина на овом подручју или око 4 хектара по газдинству. На овој површини гаји се око 270 хиљада грла говеда и око 700 хиљада грла оваца, што је 31%, односно, 47% у укупном броју грла Републике Србије.

Травњаци на овим просторима су запуштени, принос травне масе по 1 ха је мали (1800 кг сена), број говеда и оваца, животиња које се традиционално гаје и представљају традиционално занимање сеоског становништва, сваке године се смањује, а становништво напушта село. Једном речју, у природном богатству, становништво живи у сиромаштву. Стога је потребно сачинити нову стратегију развоја овог подручја, уз максималну помоћ државе, коју треба да усвоји Народна Скупштина Републике Србије. Организованим искоришћавањем травњака, као и организованом производњом говеда и оваца, на овом подручју може да се гаји преко 500 хиљада грла говеда и то 250-300 хиљада крава у репродукцији и 150 хиљада јунади у тову, да се оствари производња млека за тржиште око 250 милиона кг, као и 2,5 – 3 милиона оваца у репродукцији, 2,5 милиона јагњади за тржиште и око 60 милиона кг меса или око 13 милиона овчјег сира. Овај број гајених животиња може годишње да приходије преко 74 милијарди динара или преко 6 милиона евра, односно, вредност производње око 12 милиона динара по једном становнику који се бави организованим гајењем говеда и оваца у организованој – одрживој производњи, као и да се извезе вредност производа (јунад, јагњад, сир) од око 433 милиона евра или 12 375 евра по једном становнику брдско-планинског подручја.

Кључне речи: газдинство, говеда, овце, брдско-планинско подручје, јунад, јагњад, сир

УВОД

Село у Србији суочава се са израженом депопулацијом, забрињавајућим падом наталитета и старењем становништва. Посебно је изражен процес миграције сеоског становништва на релацији село-град што је довело до тога да велики број села у брдско-планинском подручју нестаје или ће веома брзо нестати. С друге стране, реално гледано, има подручја и села која имају перспективу – развој па се осмишљеном политиком и радом могу активирати постојећи потенцијали, запослити становништво, развијати село и подручје у целини. Миграције са брдско-планинског простора Србије су, може се слободно рећи, производ запостављања развоја овог подручја, односно, економски разлози. Ако се овај процес не заустави он може да има озбиљне последице по подручје и земљу у целини. Реално гледано, ово подручје заостаје по свим основама за другим подручјима Србије што се потврђује друштвеним производом који износи само 30% од просека земље.

Инострана улагања у нашу земљу указују да за нас не постоје велике шансе да развијамо индустрију, односно, ту су нам шансе мале. Ово је разлог више да се окренемо и да развијамо наше расположиве потенцијале у производњи хране, да развијамо село и обезбедимо бољи животни стандард становништва и задржимо младе на селу.

Све оно чиме располаже брдско-планинско подручје представља данас предност овог подручја у добро организованом производњи хране анималног порекла у еколошкој средини за позната тржишта света.

Наше је уверење да у брдско-планинска подручја треба улагати и развијати их јер се заснивају на следећем: расположивој земљишној површини, радном и способном становништву, традицији гајења говеда и оваца, очуваним и усавршеним домаћим технологијама млечне и месне прераде, еколошким условима и посебно, квалитетним производима.

Због својих традиционалних обележја и економских предности, брдско-планинска подручја наше земље треба посматрати посебно, уочити њихове специфичности у односу на друге крајеве, уважити њихове различитости у односу на друга подручја али и прихватити предности које имају и државним мерама значајно подстицати развој ових подручја јер она имају и много шири значај за земљу у целини.

СТАНОВНИШТВО И ПОЉОПРИВРЕДНА ГАЗДИНСТВА

Из Пописа становништва 2011. године види се да у Србији живи 7 120 000 становника, просечне старости 42,2 године, с тим да женско становништво живи дуже за око 3 године, док на селу живи око 3 милиона становника или 42%.

Поређењем са пописом из 1981. године види се да је становништво Србије смањено за 2 103 920 становника или за 23,6%.

Просечна старост становника Србије у 1981. години била је 33,7 година, а у 2011. години 42,2 године, што је више за 8,5 година или за 25,2%.

СТАНОВНИШТВО БРДСКО-ПЛАНИНСКОГ ПОДРУЧЈА

Табела 1. Становништво и пољопривредна газдинства у брдско-планинском подручју

Становништво				
Регион	Становништво, укупно	Становништво у брдско-планинском региону	Становништво у брдско-планинском подручју у % у односу на :	
			регион	Србија
Шумадија и Западна Србија	2 013 388	632 959		
Јужна и Источна Србија	1 551 268	521 817		
Укупно	3 564 656	1 154 836		
Пољопривредна газдинства				
Република Србија Региони	Газдинства	Газдинства у брдско-планинском подручју	Процент у укупном броју	
			региони	Србија
Србија	631 552	204 659	%	%
Шумадија и Западна Србија	262 940	107 169	40,75	16,96
Јужна и Источна Србија	187 474	97 490	52,00	15,43

У два региона централне Србије, 17 области и 53 неразвијене општине у брдско-планинском подручју живи 1 154 836 становника, што је 32,33% у укупном броју становника оба региона, а 16,2% у укупном броју Републике Србије (табела 1).

Ово становништво живи у 22 општине региона са подручја Западне Србије и у 31 општини региона Јужне и Источне Србије.

У региону Западне Србије живи 632 959 становника што је 31,41% у укупном броју становника региона, а 8,9% од укупног броја становника Србије.

У региону Јужне и Источне Србије живи 521 873 становника, што чини 33,17% у укупном броју становништва региона, а 7,22% у укупном броју Републике Србије.

ПОЉОПРИВРЕДНА ГАЗДИНСТВА

У брдско-планинском подручју налази се 204 659 газдинстава што је 32,4% у укупном броју Србије, а 45,4% у укупном броју оба региона (табела 2).

Табела 2. Газдинства и број грла говеда и оваца у брдско-планинском подручју

Регион	Газдинства Укупно	Говеда Укупно	1-2 грла		3-10 грла		преко 10 грла	
			ПГ	грла	ПГ	грла	ПГ	грла
Шумадија и Западна Србија	46 916	176 670	25 675	38 630	18 630	83 470	2 930	54 579
Јужна и Источна Србија	31 452	103 250	17 978	27 695	12 174	53 229	1 284	22 329
Укупно	84 368	280 080	43 593	66 325	30 804	136 759	4 214	76 908
Овце								
			1 – 9 грла		10 – 20 грла		Преко 21 и више	
Шумадија и Западна Србија	31 951	488 930	21 484	119 774	17 372	181 356	5 432	188 707
Јужна и Источна Србија	19 874	214 867	13 274	67 482	4 437	55 726	1 921	91 742
Укупно	51 825	703 797	34 758	182 266	21 809	237 082	7 353	280 443

У региону Шумадије и Западне Србије налази се 107 169 газдинстава, што је 40,8% у укупном броју региона, а у Јужној и Источној Србији 97 490 газдинстава што је 52% у укупном броју региона.

Највећи број газдинстава у оба региона налази се у области Златибора, у региону Шумадије и Западне Србије, укупно 46 999 газдинстава.

Највећи број газдинстава у региону Јужне и Источне Србије је у Пчињској области 18 049, а у Браничевској 12 709 газдинстава.

Општине са највећим бројем газдинстава су Краљево са 11 623 и Ивањица са 7 712 газдинстава у региону Шумадије и Западне Србије, а општине Петровац на Млави са 5846 и Пирот са 5617 газдинстава, у региону Јужне и Источне Србије.

ПОЉОПРИВРЕДНО ЗЕМЉИШТЕ

Становништво брдско-планинског подручја са 204 659 газдинстава користи 801 228 хектара земљишне површине, просечно 3,91 ха по газдинству. Од укупног броја газдинстава

